

TÜCİB (Benî Tüçib)
(بنو تَجِيب)Benî Kinde'ye mensup
bir Arap kabilesi.

Yemen asıllı Kinde kabilesinin önemli kollarından Benî Sekûn'a mensup olan Eş-res b. Şebîb b. Sekûn'un Adî ve Sa'd adlı iki oğlunun soyundan gelir. İki kardeşin ahfadı Mezhic kabilesine mensup anneleri Tüçib bint Sevbân b. Süleym'e nisbetle Benî Tüçib diye anılmıştır. Kabile İslâm'dan önce Arabistan'ın güneyinde Hadramut bölgesinde yaşıyordu. Tüçib'den on üç kişilik bir heyet 9 (630) yılında Medine'ye geldi. Rivayete göre heyet, mallarının zekâtını yanlarında getirerek Hz. Peygamber'e vermiş, Hz. Peygamber bu malları geri götürüp kendi kabilelerindeki fakirlere dağıtmalarını isteyince getirdiklerinin fakirlerden artan zekât mallarını olduğunu söyleyerek Resûlullah'a bırakmıştı. Bu olay onların Medine'ye gelmeden İslâmîyet'i benimsediklerini göstermektedir. Tüçib heyetinin bu davranışından çok memnun kalan Resûl-i Ekrem, "Hidayet yüce Allah'ın elindedir; Allah hayrını dilediği kimsenin kalbini imana açar" diyerek heyet mensupları ile bizzat ilgilenip sohbet etti, daha sonra ağırlandı için Bilâl-i Habeşî'yi görevlendirdi. Medine'de bir süre kalan Benî Tüçib heyeti, Resûlullah'a Kur'an ve Sünnet'le ilgili sorular sordular ve cevaplarını yazılı olarak aldılar. Onların İslâm dinine gösterdiği alâka dolayısıyla Hz. Peygamber, Medine'den ayrılmak istediklerinde biraz daha kalmalarını söyledi, vedalaşma sırasında heyetkilerin her birine hediye verip hayır duada bulundu. Bu sırada develerin başında bırakılan genci de huzuruna çağırdı ve kendisinden sadece dua dileyen genç için dua edip hediye verilmesini istedi. Tüçibîler, Vedâ hacı sırasında Mina'da Resûl-i Ekrem'le bir defa daha buluştu.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan irtidat hareketlerinin Yemen kabileleri arasında yoğun biçimde yayılmasına rağmen Benî Tüçib'den hiç kimsenin bu olaylara karışmadığı bildirilmektedir. Kaynaklarda Tüçibîler'in irtidat hadiseleri esnasındaki bu tutumunda, Medine'ye giden heyetin hayvanlarının başında bırakılan ve Hz. Peygamber'den sadece dua isteyen gencin önemli rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Tüçibîler, Hz. Ömer zamanında özellikle Mısır fetihlerinde bulundu. Fetihden sonra Amr b. Âs tarafından Fustat şehrinin kurulması sıra-

sında kabilelere ait mahallelerin belirlenip düzenlenmesi işinde görevlendirilenler arasında Muâviye b. Hudeyc et-Tüçibî de vardı. Mısır'daki Tüçibîler'den Kinâne b. Bişr gibi Hz. Osman'ın öldürülmesine adı karışanlar da oldu. Benî Tüçib'den bazı kişiler Emevîler ve Abbâsîler devrinde Mısır'da valilik, kadılık ve şurta reisliği görevlerine getirildi. Muâviye b. Ebû Süfyân tarafından kadı tayin edilen Süleym b. İtr bu görevini uzun süre devam ettirdi. Süleym, Mısır'da mahkeme kararlarının sicilini tutan ilk kadı olarak tanınmaktadır. Abdülazîz b. Mervân'ın Mısır valiliği sırasında Abdurrahman b. Muâviye et-Tüçibî kadılık ve şurta reisliği yaptığı gibi Ziyâd b. Hanâte et-Tüçibî de sâhibü's-şurtalığa tayin edildi. II. Mervân'ın onayı gelmeden askerler tarafından kadılığa getirilen Abdullah b. Abdurrahman et-Tüçibî, Abbâsîler zamanında bu görevini sürdürdü ve 152 (769) yılında Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından Mısır valiliğine tayin edildi. Onun ölümü üzerine kardeşi Muhammed b. Abdurrahman valiliğe getirilirken diğer kardeşi Abbas şurta reisliğine tayin edildi.

Kuzey Afrika ve Endülüs fetihlerine katılan Benî Tüçib'in Endülüs'te Mısır'da olduğundan daha etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Kabilenin liderlerinden bazıları fetihlerden itibaren kumandanlık, kadılık ve valilik görevlerinde bulundular. Mü-lükü't-tavâif döneminde kabilenin iki kolundan Benî Hâşim Sarakusta'da, Benî Sumâdîh Meriye'de emirlik kurdu (bk. TÜCİBİLER). Tüçibîler'den pek çok âlim, edip ve şair yetişmiştir. Ömer b. Abdülazîz'in Berberîler arasında İslâm'ı yaymak için görevlendirdiği tebliğ heyetinde yer alan Ebû Mes'ûd Sa'd b. Mes'ûd et-Tüçibî, Trablusgarp'ta isyan eden İbâzî / Hâricî liderlerinden Abdullah b. Mes'ûd, Kurtuba kadısı İbnü'l-Hâc Muhammed b. Ahmed b. Halef, Endülüs Mâlikî fakihlerinden muhaddis ve edip Ebû'l-Velid el-Bâcî, Batı İslâm dünyasında yetişen ilk müslüman filozof olarak bilinen İbn Bâcce et-Tüçibî, daha çok sûfliliğiyle tanınan tefsir, kelâm ve fıkıh âlimi Harâllî bunların en meşhurlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 323; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 224-235; Vekî, *Ahbârü'l-kuğât*, III, 221, 225; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, III, 167-169; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâzû'n-nüfûs* (nşr. Beşîr el-Bekkûş), Beyrut 1403/1983, I, 102-106; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 19; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 10, 34-35, 49, 51, 65, 71, 303-305, 309, 311, 317; Makrîzî, *el-Hıttâ*, I, 94, 296-297; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 124, 193, 244; Sey-

yide İsmâil Kâşif, *el-Velid b. 'Abdilmelik* (86-94/705-715), Kahire 1962, s. 173-174; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs: Düvelü't-tavâif*, Kahire 1408/1988, s. 164-173, 264-270; E. Lévi-Provençal, "Tüçibîler", *IA*, XII/1, s. 479; H. L. Gottschalk, "Diwân", *EI²* (İng.), II, 327; P. Guichard, "Tuçjib", *a.e.*, X, 582-584.

NADİR ÖZKUYUMCU

TÜCİBİ
(التَجِيبِي)Ebû'l-Kâsım Alemüddîn Kâsım b. Yûsuf
b. Muhammed et-Tüçibî es-Sebtî
(ö. 730/1329)**Sebteli muhaddis ve seyyah.**

670 (1271-72) yılı civarında Sebte'de (Ceuta) doğdu. Aslen Belensiyelidir (Valencia). İbn Sâ[h]îbzî Rizkîh adıyla meşhur Abdurrahman b. İsâ el-Vuryaglı'den dinî bilgiler ve Kur'an dersleri aldıktan sonra İbn Ebû'r-Rebî' el-İşbîlî'den kırâat-i seb'a öğrenimini tamamlayıp 686'da (1287) icâzet aldı (Tüçibî, *Bernâmec*, s. 22). Sonraki sekiz yıl boyunca Sebte'de aralarında Ubeydullah b. Abdülazîz İbnü'l-Kârî, Abdülazîz b. İbrâhîm el-Cezerî, İbnü'l-Murahhal, İbrâhîm b. Ebû Bekir et-Tilimsânî, Tâhîr b. Refî' el-Hüseynî gibi şahsiyetlerin bulunduğu birçok hocadan başta hadis olmak üzere fıkıh, tasavvuf ve Arap diline dair ilimleri tahsil etti. Diğer şehirlerdeki bazı âlimlerden mükâtebe yoluyla icâzetler aldı. 694 veya 695'te (1295, 1296) Endülüs'e geçip Mâleka'da (Malaga) Ebû Abdullah İbn Ayyâş'tan ve İbn Mesâmîd adıyla tanınan Ali b. Yûsuf es-Sanhâcî'den hadis, Meriye'de (Almeria) Ebû Abdullah İbn Şuayb el-Kaysî'den tefsir okudu (*a.g.e.*, s. 46-47, 146-147). Ardından doğu İslâm ülkelerine yönelen Tüçibî iki yıl süren bu seyahati sırasında Bicâye'de (Bougie) Ebû Abdullâh İbn Sâlih, İbn Rahîme el-Kinânî ve Nâsîrüddin Mansûr el-Mışdâli; Tunus'ta Ebû Abdullah el-Hallâsî; İskenderiye'de Ali b. Ebû'l-Abbas el-Garrâfî; Kahire'de Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî ve İbn Dakikul'îd; Dimaşk'ta Takıyyüddin İbn Teymiyye, Ahmed b. Hibetullah el-Asâkirî, Yûsuf b. Ebû Nasr İbnü's-Şukârî, İbnü'n-Nehâs el-Halebî; Mekke'de Radyyyüddin İbrâhîm b. Muhammed et-Taberî, Abdurrahman b. Muhammed İbnü't-Taberî ve Osman b. Muhammed et-Tezzerî, ayrıca Hicaz seyahatinde yol arkadaşı olan Halef b. Abdülazîz el-Kabtevri gibi âlimlerden ders aldı ve birçok âfî isnad elde etti (*a.g.e.*, s. 34-35, 64). Hac dönüşü Zehebî ile görüş-tü (Zehebî, s. 194-195). Memleketine dön-

TÜCİBÎ

dükten sonra gezdiği yerler ve tanıştığı âlimler hakkında tuttuğu notları *Müstemfâdü'r-rihle* adıyla kitap haline getirdi. Son hocalarından olan Ebû Bekir el-Estâbûnî'den bir süre daha Sebte'de ilim tahsil etti (*Bernâmec*, s. 276). Daha sonraları hadis ve fıkıh dersleri vermeye başlayarak kısa zamanda bölgenin önde gelen muhaddisleri arasında yer aldı. Öğrencileri içinde Muhammed b. Saîd er-Ruaynî, Muhammed b. Abdülmüheymin el-Hadramî, Ebû'l-Haccâc el-Müntefâfirî, İbn Hamîs el-Cezîrî, Ebû Abdullah el-Ensârî eş-Şedîd, İbnü'l-Hâc el-Billifîki gibi şahsiyetler zikredilir. Güvenilir bir muhaddis ve münekkit kabul edilen Tüçibî (*Zehebî*, s. 194), Mâlik b. Enes'in *el-Muvaţta'*ının (Tüçibî, *Bernâmec*, s. 64; diğer âlî isnadları için bk. *a.g.e.*, s. 54-55, 57) ve Buhârî'nin *el-Câmi'u's-ş-şâhih*'inin (*a.g.e.*, s. 71) en âlî isnadlarına sahipti. Kıraat-i seb'ayı, özellikle Nâfi' kıraatini çok iyi bilirdi. Yazısı düzgün ve zabtı sağlamdı. Aynı zamanda şair olup sultanlar ve vezirler tarafından sevildi. Bazı kaynaklarda geçimini marangozlukla temin ettiğine dair bilgiler vardır (İbn Hacer, III, 240). Seyahatlerinden döndükten sonra Sebte'den ayrılmayan Tüçibî burada vefat etti ve Mînâ Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Müstemfâdü'r-rihle ve'l-ığtirâb*. Aslının üç cilt olduğu belirtilen eserin (*a.g.e.*, a.y.) yalnızca II. cildinin büyük bir kısmı günümüze ulaşmıştır (bk. bibl.). Abdülhay el-Kettânî'nin Tunus'ta gördüğünü söylediği kısım (*Fihrisü'l-fehâris*, I, 191) bu cilde ait yazma nüshadır (*Müstemfâdü'r-rihle*, neşredenin girişi, s. III). Yayımlanan cildinde Kahire, Cidde ve Mekke'ye dair bilgilerin yer aldığı eserlerin kayıp ciltlerinin birincisinde muhtemelen Tüçibî'nin Sebte'den ayrılıp Mısır'a ulaştığı 696 (1296) yılı başlarına kadarki seyahati, üçüncü cildinde ise Kudüs ve Suriye ile ilgili haberler, dönüş sırasında karşılaştığı olaylar ve kişiler ele alınmıştır (*a.g.e.*, neşredenin girişi, s. II-III). Tüçibî eserinde, kendisinden kısa bir süre önce aynı yerlere seyahat eden hemşehrisi İbn Rüşeyd'in *Mil'ü'l-'aybe*'sindekine benzer bir yöntem uygulamakla birlikte ondan farklı şekilde sadece hocalarından yaptığı rivayetler ve okuduğu dersler hakkında değil aynı zamanda onların hayatlarına dair ayrıntılı bilgi vermektedir. O dönemde okunan kitapların da tanıttığı eserde Tüçibî'nin uğradığı şehirlerin coğrafyası, siyasal, ekonomik, sosyal ve ilmi durumuyula mimari yapıları gibi konular da ele alınmaktadır. Asya-Hint ticaret yolu olarak da kullanı-

lan hac yolunun Kûs-Ayzâb şehirleri arasındaki bölümü hakkında bu yolun önemi, ticaret erbabının yol boyunca karşılaştığı zorluklar, devletin bu zorlukları gidermek için gösterdiği gayretler eserde yer alan ayrıntılardır. Yol boyunca karşılaştığı Endülüslü seyyahların verdiği birtakım yanlış bilgileri zikreden Tüçibî onların araştırmadan söylenen her şeye inanmalarını da eleştirmiştir. Eserin Kahire'ye ayrılan bölümünde şehrin kuruluşu, demografik, topografik ve mimari özellikleri, bayındırlık durumu, eğitim kurumları gibi konular işlenmektedir. Tüçibî, Kahire'de medfun bazı meşhur şahısları ve türbelerini kaydettikten sonra burada görüştüğü âlimleri zikretmektedir. Mekke ile ilgili bölümde ise Kâbe'nin inşası ve özellikleri, Hacerüvesved, Zemzem Kuyusu'nun açılması, Mekke'nin kuruluşu, fazileti, kapıları, harem sınırları, şehrin sosyal yapısı, ilmî durumu, camileri üzerine bilgi verilmektedir. Müellifin haccın ifası sırasında gördüğü bid'atları eleştirmesi bu seyahatnâme-yi benzerlerinden ayıran bir başka özellik kabul edilmektedir (*DİA*, XIV, 414). 2. *Bernâmec*. Müellifin büyük oranda *Müstemfâdü'r-rihle*'deki bilgileri esas alarak tahminen 702'den (1303) sonra (*Bernâmec*, neşredenin girişi, s. V) yazdığı bu eserde kendi ilmî macerasını, bilhassa semâ ve kıraat yoluyla okuduğu eserlerin rivayet senedlerini ve hocalarını kaydetmiş, münavele ve icâzet gibi diğer tahammül vasıtalarıyla aldığı eserlere nâdirenen yer vermiştir (*a.g.e.*, s. 8-9). Ana Ramos Calva, *Bernâmec* neşredilmeden önce bu eser hakkında bazı makaleler yayımlamıştır (bk. bibl.). 3. *Erba'üne hadîş fi fazli'l-cihâd*. Müellifin Merîni Sultanı Ebû Saîd Osman b. Ya'kûb için derlediği kırk hadisi içeren bir eser olup *et-Tergîb fi'l-cihâd* adıyla da bilinen (*Bülğatü'l-ümmiyye*, s. 28). Tüçibî ayrıca hocası İbn Abdülmelik'in *ez-Zeyl ve't-Tekmile*'si üzerine bir müstedrek hazırlamış, Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî'nin *Mu'cemü's-ş-şüyüh*'una bazı ilâvelerde bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Tüçibî, *Bernâmec* (nşr. Abdülhafız Mansûr), Libya 1981, s. 8-9, 22, 34-35, 46-47, 54-55, 64, 146-147, 276, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. I-V; a.m.f., *Müstemfâdü'r-rihle ve'l-ığtirâb* (nşr. Abdülhafız Mansûr), Tunus 1395/1975, neşredenin girişi, s. I-V; Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtas bi'l-muhaddîsin* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Taif 1408/1988, s. 194-195; Safedî, *el-Vâfi*, XXIV, 173; *Bülğatü'l-ümmiyye ve ma'şadü'l-lebib* (nşr. Abdülvehhâb b. Mansûr), Rabat 1404/1984, s. 28-29; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 240-241; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, Fas 1346, I, 191; Avâtf M. Yûsuf Newvâb, *er-Rahâlâtü'l-Magribiyye*

ve'l-Endelüsiyye, Riyad 1417/1996, s. 121-124; Abdullah Murâbit et-Tergî, *Fehârisü 'ulemâ'i'l-Magrib*, Tivân 1420/1999, s. 228-249; A. R. Calva, "Le Barnâmağ d'al-Tuğîbî", *Arabica*, XXIV/3, Leiden 1977, s. 291-298; a.m.f., "Materiales Para el Estudio de Algunas Obras Poeticas y de Adab Contenidas en el Barnamay de al-Tuyibi", *Awraq*, sy. 3, Madrid 1980, s. 32-43; Maribel Fierro, "al-Tuğîbî", *El²* (İng.), X, 584-585; Ahmet Özel, "Hac", *DİA*, XIV, 414; M. Yaşar Kandemir, "İbn Rüşeyd", a.e., XX, 292-294; Zelfâ bint Ramazan, "et-Tüçibî", *Ma'lemetü'l-Magrib*, Rabat 1415/1995, VII, 2293-2294.

S. KEMAL SANDIKÇI

TÜCİBÎLER

(التجيبون)

Endülüslü'te Sarakusta
ve Meriye'de hüküm süren
iki müslüman hânedanı.

Hız. Peygamber zamanında İslâmiyet'i kabul eden Benî Tüçib, Mısır ve Kuzey Afrika fetihlerinin ardından liderleri Abdurrahman b. Abdullah b. Muhâcir'in başkanlığında Endülüslü'nün fethine katıldı, fetihlerden sonra da Aragon'a yerleşti. Abdurrahman'ın arkasından kabile Benî Hâşim ve Benî Sumâdîh şeklinde ikiye ayrıldı. Bu iki kol arasında ortaya çıkan anlaşmazlık neticesinde Benî Sumâdîh, Aragon'dan ayrılmak zorunda kaldı ve Meriye'ye (Almeria) giderek oraya yerleşti. Her iki kol, Endülüslü Emevî Devleti'nin çöküşü üzerine ortaya çıkan mülûkû't-tavâif döneminde bu oldukları şehrin yönetimini ele geçirip birer emirlik kurdu.

Benî Tüçib fetihlerden bir süre sonra Endülüslü'nün önemli kabileleri arasına girmişti. Kabile mensuplarından bazıları adlı, askerî ve idarî görevlere getirildi, bunların sayısı giderek arttı. Komutanlardan Ebû Yahyâ Muhammed b. Abdurrahman, 276 (889) yılında İspanyol kökenli Benî Kasî kabilesinin elindeki Sağrûla'lâ (Aragon) bölgesinin merkezi olan Sarakusta (Saragosa, Zaragoza) valiliğine tayin edildi. Onun şehri ele geçirip valilik görevine başlamasından itibaren kuzeydeki hristiyan kralıklarına komşu serhat şehrinin valiliği Endülüslü Emevî Devleti'nin sonuna kadar Tüçibîler'in elinde kaldı. Mülûkû't-tavâif döneminde Münzir b. Yahyâ el-Mansûr'un bağımsızlığını ilân etmesiyle müstakil emirliğe dönüştü.

Muhammed b. Abdurrahman'ın ölümüyle (312/924) yerine burada hüküm süren Benî Hâşim hânedanına adını veren oğlu Hâşim b. Muhammed geçti. Hâşim'in ölümünün (318/930) ardından valilik görevine getirilen Muhammed b. Hâşim zama-